

De zesde doelstelling

Een minuscuul bericht twee weken geleden in de krant: "Het kabinet heeft besloten om aan de vijf doelstellingen van het sociaal-economische beleid een zesde toe te voegen die betrekking heeft op de emancipatie". Het bericht is niet helemaal juist; er is slechts besloten de SER hierover advies te vragen. Maar het blijft niettemin opvallend. Opvallend omdat de vijf traditionele doelstellingen – volledige werkgelegenheid, stabiel prijsniveau, evenwichtige betalingsbalans, rechtvaardige inkomensverdeling en evenwichtige economische groei – al meer dan dertig jaar standhouden zonder dat er een is bijgekomen of afgegaan. Opvallend ook omdat zich een paar maanden geleden nog een lichte paniek van het kabinet meester maakte toen het er op leek dat de ongelijke behandeling van mannen en vrouwen in het Nederlandse stelsel van sociale zekerheid op grond van internationaal-rechtelijke verplichtingen tot miljardenclaims van achtergestelde vrouwen zou kunnen leiden. Daarop werd zelfs serieus overwogen de internationale verdragen dan maar op te zeggen! Maar goed, stel dat de economische politiek er inderdaad een nieuw richtsnoer bij krijgt. Wat zouden dan uiteindelijk de gevolgen voor de nationale welvaart kunnen zijn?

De hoofddoelstelling van het emancipatiebeleid van de overheid is: het bereiken van een situatie waarin ieder volwassene individu, ongeacht sexe, burgerlijke staat of de leefvorm waarvan hij of zij deel uitmaakt, een zelfstandig bestaan kan opbouwen. Economische zelfstandigheid wordt door vrijwel iedereen die zich met emancipatie bezighoudt als een noodzakelijke voorwaarde voor emancipatie gezien. Ervan uitgaande dat het niet de bedoeling is een zeer uitgebreide overdrachtenconomie in het leven te roepen, moet die zelfstandigheid in het economische verkeer worden verworven. Dat betekent dat er voor ieder die dat wenst een plaats op de arbeidsmarkt moet zijn. Bovendien moeten allerlei belemmeringen die er nu voor veel vrouwen nog zijn om tot de arbeidsmarkt toe te treden, worden opgeheven.

Veronderstel dat al die belemmeringen inderdaad successievelijk worden opgeheven en dat in zeg 2010 onder het zesde kabinet-Kok de participatiegraad van vrouwen in het arbeidsproces niet meer verschilt van die van mannen, terwijl er ook geen sprake meer is van enige vorm van discriminatie op de arbeidsmarkt. Wat betekent dat dan voor de nationale welvaart? Het is duidelijk dat het arbeidsaanbod dan enorm is toegenomen. Een stijging van de participatiegraad van vrouwen (thans ca. 35%) naar die van mannen (bijna 90%) houdt in dat de beroepsbevolking met 2,5 à 3 miljoen personen groeit. Zo'n uitbreiding van het economische potentieel versnelt ongetwijfeld het tempo van de economische groei. Het nationaal produkt neemt toe.

Maar dat is niet allemaal winst. De extra arbeidskracht die zich op de arbeidsmarkt aandient, is nu niet werkeloos. Zij verricht de meest uiteenlopende werkzaamheden in de informele, huishoudelijke sector. Hoewel die produktie niet meetelt bij de berekening van het nationale inkomen, draagt zij wel bij tot de welvaart van personen en huishoudens. Deze bijdrage wordt kleiner door de toestroom van arbeidskracht naar de formele economie. Er treedt dus slechts een verschuiving op van informele naar formele produktie. Toch kan de welvaart hierdoor per saldo toenemen, want er kan in beginsel een betere allocatie van arbeid tot stand komen. Mannen die nu nog de arbeidsmarkt worden opgedreven, maar eigenlijk een grotere voorkeur of meer talent hebben voor huishoudelijke produktie, kunnen zich (gedeeltelijk) van de arbeidsmarkt terugtrekken, terwijl vrouwen die nu door allerlei omstandigheden gedwongen worden hun emploi uitsluitend in de huishoudelij-

ke sector te zoeken, de arbeidsmarkt kunnen betreden om daar hun talenten tot ontplooiing te brengen.

De grote vraag is natuurlijk of de arbeidsmarkt het extra aanbod kan verwerken. Er is nu al een groot tekort aan banen. Het enorme aanbod zal in elk geval voor een sterke neerwaartse druk op het loonpeil zorgen. Het verschijnsel van de 'flexibele arbeidscontracten', waarbij de risico's van de arbeidsrelatie geheel bij de werknemer liggen, zal sterk in omvang toenemen. Beschermende maatregelen voor werknemers, zoals een wettelijk minimumloon en ontslagbescherming, zullen worden beperkt of geheel verdwijnen.

Bij het overaanbod van arbeid zullen alleen de best gekwalificeerde arbeidskrachten er in slagen een baan te bemachtigen. De arbeidsmarkt is immers een voortdurend selectieproces waarin eerst degenen met de hoogste verwachte opbrengst (arbeidsproduktiviteit) ten opzichte van de verwachte kosten (loon en andere arbeidskosten) worden geselecteerd, daarna de iets minder produktieven enz. enz. Aan het eind van de rij staan degenen wier arbeidsproduktiviteit niet tegen hun arbeidskosten opweegt. Als de vraag naar arbeid geen gelijke tred houdt met het aanbod bij een bepaald loonpeil wordt de wachtrij steeds langer. Voor degenen met weinig scholing, weinig ervaring of weinig talent zal het dan nog veel moeilijker worden dan het nu al is zich een betaalde arbeidsplaats te verwerven.

Het is heel wel denkbaar dat de samenleving niet bereid is deze consequenties van een marktconforme aanpassing aan een geëmancipeerde arbeidsverdeling te aanvaarden. Er zou dan grote politieke druk voor een rechtvaardiger arbeidsverdeling kunnen ontstaan. Dit zou bij voorbeeld kunnen resulteren in een algemene verkorting van de arbeidsdag tot vijf uur. Dat is jaren geleden al door de Emancipatieraad voorgesteld. Een dergelijke aanpak frustreert echter de werking van de arbeidsmarkt als mechanisme om de juiste man of vrouw op de juiste plaats te krijgen al naar gelang verschil in aanleg en produktiviteit. Het is twijfelachtig of de welvaartswinst van een geëmancipeerde samenleving, die afhangt van een betere allocatie van arbeid, dan nog wordt bereikt.

Behalve voor de arbeidsmarkt heeft de emancipatiedoelstelling ook gevolgen voor de inkomensverdeling. De toeneming van het aantal inkomensstrekkers, de daling van de loonvoet en de vermindering van het aanbod van onbetaalde arbeid, zullen leiden tot verschuivingen in de keuzen voor arbeid of vrije tijd. Ook het consumptie- en investeringspatroon, zowel in de formele als in de informele sector, zal veranderen. Er treden met andere woorden allerlei inkomens- en substitutie-effecten op waarvan de elasticiteiten onbekend zijn en waarvan de uiteindelijke invloed op het welvaartspeil dus niet te schatten valt.

Puur economisch geredeneerd kan een meer geëmancipeerde arbeidsverdeling tot een betere allocatie van arbeid en daarmee tot een hoger welvaartspeil leiden. Het verwezenlijken van de geëmancipeerde samenleving vereist echter grote maatschappelijke aanpassingsprocessen. Daarbij gaat het niet alleen om economische, maar ook om sociale en culturele veranderingen. Die komen niet tot stand door het proclameren van een nieuwe doelstelling voor de economische politiek. Wel kan het toevoegen van een zesde doelstelling aan de traditionele vijfhoek ons voortdurend helpen herinneren aan de grote maatschappelijke verschuiving die gaande is en waarop de economische politiek zal moeten inspelen.

L. van der Geest